

Слађана Ћурчић*

Универзитет у Београду, Факултет безбедности

ЕПИСТЕМИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ОБЛАСТИ КОНТРОЛЕ НУКЛЕАРНОГ НАОРУЖАЊА КАО СУБЈЕКТИ БЕЗБЕДНОСТИ

Сажетак

Рад се бави применом концепта епистемичких заједница у области безбедности, са циљем да се идентификују епистемичке заједнице у домену контроле нуклеарног наоружања, укаже на практичне импликације њиховог деловања, али истовремено испита и аналитичка вредност концепта. На темељу прагматичног конструктивизма, као теоријског оквира рада, указује се на делатни потенцијал епистемичких заједница, као актера безбедности, као и на њихову трансформативну улогу, као генератора промена на практично-политичкој равни. Посматрано шире, из визуре свеобухватног приступа безбедности, ширеће дијапазона безбедносних проблема, њихово усложњавање и прожимање, подразумева активну улогу нових и све бројнијих актера, односно субјеката безбедности, али и умножавање објеката заштите, те се епистемичке заједнице, као синтеза организација цивилног друштва, научних института, независних експерата, представника универзитета и академске заједнице, могу посматрати и као специфични субјекти безбедности. Ауторка закључује да, по угледу на успешан пример контроле нуклеарног наоружања, бавећи се и другим безбедносним проблемима, епистемичке заједнице могу развијати и унапређивати безбедносне политике и праксе. Стога се у теоријском смислу, релевантност истраживања

* scurcic50@gmail.com

огледа у тематизацији безбедносних епистемичких заједница, кроз специфичну примену концепта на област контроле нуклеарног наоружања, чиме се уједно подстиче даља разрада концепта, нарочито у области безбедности.

Кључне речи: епистемичке заједнице, контрола нуклеарног наоружања, прагматични конструктивизам, субјекти безбедности, безбедност, идеје, знање.

УВОД

Све интензивнији процес глобализације и пораст потребе за удруженим деловањем различитих актера у низу области, условили су различите облике повезивања и удруживања људи, организација, али и држава. Једну такву „форму”, која је превасходно заснована на људском потенцијалу и деловању, али има могућност утицаја на националном и међународном нивоу, те стога подстиче и повезивање и сарадњу држава, представљају епистемичке заједнице (у даљем тексту ЕЗ) или заједнице знања. Изворно социолошки концепт, постепено је уведен у област међународних односа, да би се данас могла уочити његова све чешћа примена у проблематизовању појединих безбедносних питања. То не чуди, ако се има у виду да покретачки потенцијал ЕЗ првенствено почива на знању, компетенцијама и идејама, а да комплексна област као што је безбедност, све више захтева синергију праксе и теорије/ научних знања у суочавању са савременим безбедносним изазовима, ризицима и претњама. Стога рад посебну пажњу посвећује ЕЗ у области контроле нуклеарног наоружања, као важном и осетљивом безбедносном питању, настојећи да укаже на то, да у комплексној области, каква је безбедност, у којој се преплиће и сажима низ других дисциплина и подручја деловања, појединци из исто тако разноликих сфера и професија, обједињених у ЕЗ, могу имати значајну улогу—најпре, ослањајући се на своја знања и стручност, а потом кроз утицај на политичке одлучиоце и сарадњу са традиционалним субјектима безбедности.

Рад почиње дефинисањем и операционализацијом концепта ЕЗ, наставља разматрањем теоријских приступа у

проучавању ЕЗ, са фокусом на прагматични конструктивизам, а затим се усмерава на тематизацију питања безбедности у којима је примењиван концепт ЕЗ. Централни део рада посвећен је операционализацији ЕЗ у области контроле нуклеарног наоружања, као безбедносних ЕЗ, након чега следе закључна разматрања у виду осврта на критике концепта, али и предности истог у погледу примене на питање контроле нуклеарног наоружања, као и област безбедности у целини.

РАЗВОЈ И ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА КОНЦЕПТА ЕПИСТЕМИЧКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Појмове „епистеме” и „епистемичка заједница” су првобитно увели у поље друштвених наука Фуко (*Foucault*), Холзнер (*Holzner*) и Џон Маркс (*John Marx*), на чијим темељима га је разрадио Руџи (*Ruggie*) (Faleg 2011), док је Ернст Хас (*Ernst Haas*), био први који је концепт применио у области међународних односа, тематизовањем односа међународних организација, научних заједница, знања и моћи (Е. Наас 1975, 1995, 1990), што је даље наставио Адлер (Adler 1991, 2005), а то је дало подстрек за све плодније изучавање концепта у широком спектру од еколошких питања и међународне политичке сарадње у том домену (Р. Наас 1989, 1990, 1992а, 1992б; Токе 1999), контроле нуклеарног наоружања (Adler 1992; Mitchell et al. 2007; Kutchesfahani 2010; Roze 2016), до европских интеграција и реформе сектора безбедности (Richardson 1996; Verdun 1999; Zito 2001; Sugden 2006; Radaelli 2009; Faleg 2011; Phillipps 2018). Дакле, може се уочити постепена еволуција концепта ка пољу безбедности, односно његова све чешћа примена у проблематизовању низа безбедносних питања на националном и међународном нивоу. У томе лежи и основ да се истражи на који начин је концепт ЕЗ, као првобитно шири социолошки концепт, постао значајан у домену безбедности и како доприноси разумевању одређених безбедносних појава и процеса.

Ернст Хас (Е. Наас 1990, 41) је артикулисао идеју ЕЗ, као „професионалаца (најчешће из различитих дисциплина), који деле заједничка уверења и заједнички систем политичких вредности, као и посвећеност њиховом

трансформисању у практичне политике, са циљем да се допринесе добробити друштва.” За Адлера (Adler 1991) су ЕЗ основни извор учења, које производи трајне промене у епистемолошким претпоставкама и интерпретацијама, а које помажу уоквиравању и структурирању колективног разумевања и деловања. Касније, он истиче да ЕЗ нису важне само као катализатори промена у политичком понашању или као фактори „координације политика” између држава, већ да је њихов најдалекосежнији ефекат когнитивна еволуција, тј. стварање нових пракси које могу користити и садашње и будуће генерације практичара и могу представљати основу трансформације идентитета и интереса све већег броја људи (Adler 2005). Управо на трагу поимања ЕЗ као заједница пракси, он истиче да се у литератури о међународним односима користе различита појмовна одређења заједница пракси—осим епистемичких, такође и „безбедносне заједнице” „транснационалне мреже заговарања“, „заједнице знања и праксе”, „критичке заједнице” и „заједнице дискурса” (Adler 2005, 13), при чему се у појединим радовима посебно посветио проучавању безбедносних заједница (Adler 1997, 2008; Adler, Barnett, and Smith 1998).

Питер Хас (P. Naas 1992b, 3) је за сада пружио најподробнију операционализацију концепта, наводећи да је „епистемичка заједница мрежа професионалаца из различитих дисциплина и професија, који деле: 1) заједнички скуп норми и принципа, као вредносни основ за друштвено деловање; 2) заједнички систем уверења, заснован на анализи практичног деловања, који служи као основ за разјашњавање вишеструких веза између могућих акција и жељених исхода; 3) заједничке појмове ваљаности, односно интерно дефинисане критеријуме за процењивање и потврђивање знања у области њихове експертизе и 4) заједничке праксе политичког деловања, које предузимају са циљем унапређења друштвене добробити.” Уједно су ово критеријуми по којима се ЕЗ разликују од низа других заједница или група, нпр. од шире научне заједнице, одређених професија и дисциплина.¹

---

1 Како илуструје Питер, док економисти у целини чине професију, припадници одређене подгрупе економиста, нпр. кејнзијанци могу чинити властиту ЕЗ и систематски допринесити конкретном скупу пројеката на основу њихових

Према Питеру (Р. Наас 1992b), ЕЗ су на неки начин „канални” којима нове идеје круже од друштва до политичких структура, као и од државе до државе, остварујући тако утицај и на координацију међународне политике. Он додаје да ове заједнице окупљају стручњаке из разних истраживачких центара, невладиних организација, тзв. тинк-тенкова, као и одређених владиних истраживачких тела (31), док други аутори укључују и политичке аналитичаре, академике са универзитета, научнике и истраживаче из области природних наука (Kutchesfahani 2010, 37). Постојећа литература о епистемичким заједницама, указује да се заједничка уверења, концепти, принципи и политика чланова различитих ЕЗ, формирају и артикулишу кроз честе, неформалне контакте између чланова заједнице, кроз дискусије, расправе, али и међусобне критике (Р. Наас 1989, 1992b; Adler 1992; Verdun 1999; Drake and Nicolaidis 1992; Peterson 1992).

Начин на који ЕЗ врше утицај на процес одлучивања у различитим областима, Адлер и Хас (Adler and Р. Наас 1992) образлажу кроз четири кључна корака: 1) *policy innovation* –најпре, ЕЗ делују као иноватори, који идентификујући природу конкретне проблема, дефинишу државне интересе и постављају стандарде, односно усмеравају политичке одлуке у избору одговарајућих норми, средстава или институција на основу којих ће се бавити проблемима; 2) *policy diffusion* –ЕЗ деле своје препоруке и транснационално, путем различитих канала комуникације и социјализације. (конференције, састанци, транснационалне истраживачке мреже); 3) *policy selection* –у процесу селекције, одређени савети се прихватају, а други одбацују, односно, процес селекције одређује успех ЕЗ у превођењу теорије у практичну политику; 4) *policy persistence* –коначно, континуитет и степен консензуса међу члановима ЕЗ о одређеном питању, одређује и њихов утицај на истрајност и посвећеност доносиоца одлука идејама, саветима и предлозима ЕЗ, у решавању проблема и вођењу конкретног политичког програма у одређеној

доминантних ставова, уверења и идеја (Р. Наас 1992b, 19). Такође, за разлику од бирократских организација, које су углавном фокусиране на очување својих мисија и буџета, ЕЗ примењују своја суштинска знања у политичкој пракси, у складу са својим нормативним циљевима, па је та нормативна компонента битна детерминанта разликовања ЕЗ од неких других заједница(19-20).

области (375-381). Сви кораци заједно, заправо чине процес политичке еволуције, односно учења, у којем политички одлучиоци усвајају нова значења и тумачења стварности, које заступају припадници ЕЗ, што даље може утицати на промену њихових интереса, прилагођавање и спремност да размотре нове правце деловања (385). Стога ће се као полазна основа за идентификацију ЕЗ у области контроле нуклеарног наоружања, користити раније представљена општа операционализација концепта (Р. Наас 1992b), док ће наведени механизми утицаја ЕЗ, служити као оквир за утврђивање начина деловања и домета утицаја, односно остварених резултата ЕЗ у процесу контроле нуклеарног наоружања.

ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУПИ ПРОУЧАВАЊУ КОНЦЕПТА ЕПИСТЕМИЧКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Као што се може закључити из претходних теоријских одређења, у поимању ЕЗ, фокус је на знању, идејама, нормама, заједничким уверењима, вредностима, али и широком спектру компетенција чланова заједнице, као својеврсном социјалном капиталу, који делује као основ и за њихов политички утицај, односно активно деловање у правцу ширих друштвено-политичких промена. Управо на чињеници да ЕЗ обједињују тзв. социјално учење и политички утицај, почива потреба да се концепт ЕЗ разматра из више теоријских углова. Неофункционализам, одређена потпоља теорије неоинституционализма, а у новије време и социјални конструктивизам, показали су да ендогени фактори, као што су култура, идеје, заједничка значења, дискурси, социјализација и норме, могу утицати и да утичу на еволуцију институција (Faleg 2011). То нас поново враћа на теоријске доприносе Ернста Хаса (Е. Наас 2004) изучавању ЕЗ у оквиру његовог ширег проучавања међународних односа и европских интеграција, где је посебно наглашавао улогу неофункционализма, као трећег пута између реализма и идеализма. Хасов (Е. Наас) нагласак на епистемичким заједницама и социјалном учењу, утицао је да се током последње деценије, окрене конструктивизму као теоријском

приступу разумевања међународних односа (Ruggie et al. 2004). Прецизније, прагматични конструктивизам је приступ, који су Питер и Ернст Хас (P. Naas and E. Naas 2002) примењивали у проучавању међународних институција, као својеврсну алтернативу доминантним позицијама реализма и либералног институционализма, али и као општи приступ друштвеним наукама. Иако је прагматични конструктивизам примењиван у различитим областима (Perkins 1999; Guzzini 2000; Mordechai 2009; Nørreklit, Raffnsøe-Møller, and Falconer 2016; Nørreklit 2017), у овом раду, у највећој мери ћемо се ослањати на прагматични конструктивизам из визуре Ернста и Питера Хаса, с обзиром да су највише допринели развоју концепта ЕЗ, управо се користећи овим теоријским приступом и истовремено га унапређујући.

ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА ПРАГМАТИЧНОГ КОНСТРУКТИВИЗМА

Како наводе Питер и Ернст (P. Naas and E. Naas 2002, 574), „прагматични конструктивизам је изведен из конструктивизма, као приступа у проучавању међународних односа и прагматичне традиције у филозофији.” Иако су своју елаборацију прагматичног конструктивизма, преваходно базирали на проучавању међународних односа и међународних институција, оно што суштински уоквирује њихова размишљања у том домену, јесте увереност у потенцијал и неопходност деловања заједница знања (епистемичких заједница) у решавању низа проблема и последично, обликовању и унапређењу друштвене и политичке праксе. У њиховом виђењу прагматичног конструктивизма, нагласак је на плодној интеракцији између научника и политичких одлучилаца, те тако прагматични конструктивизам настоји да идентификује идеје о политици и свету, у друштвеним условима у којима су израђене (574), истовремено унапређујући разумевање утицаја идеја на колективно понашање (600). На линији тог размишљања, аутори виде прагматични конструктивизам, као средство којим посматрачи политичког процеса могу извести оправдане тврдње о политичком понашању, а да у

потпуности не потпадно под утицај актера и процеса које желе да анализирају (588). Прагматични конструктивизам разликује три „катеорије” знања, са различитим епистемолошким техникама погодним за развијање тврдњи за сваку категорију: *грубе чињенице*, *друштвене чињенице* и *хибридне чињенице* (P. Naas and E. Naas 2002, 589). При том су хибридне чињенице најзначајније за деловање ЕЗ, јер од њих полази потреба за интеракцијом науке и праксе, односно оне у највећој мери подстичу сарадњу научника и креатора политике (590). Другим речима, „хибридне чињенице су често оне, код којих се од стручњака који владају грубим чињеницама, тражи да донесу закључке у домену друштвених чињеница” (590). Тако су, на пример, бавећи се хибридном чињеницама, поједине ЕЗ утицале на политичке процесе, у областима као што су контрола наоружања и решавање еколошких проблема (P. Naas and E. Naas 2002, 590-592). Додатно, да би се формирала конструктивна узрочност, у однос актер–свет морају се интегрисати четири димензије стварности: *чињенице*, *могућности*, *вредности* и *комуникација* (Nørreklit, Raffnsøe-Møller, and Falconer 2016, 267). Аутори заступају тзв. „консензуалну теорију истине” у оквиру прагматичног конструктивизма. Наиме, онтолошки и епистемолошки, таква „истина” није ни апсолутна, како то захтевају позитивисти и научни реалисти, нити пристрасна, подложна нечијој доминацији или хегемонистичка, како то наводе релативисти, већ више представља сагласност представника различитих дисциплина о решењу неког проблема, као истинитом, правом, адекватном, те стога трајни дијалог између теоретичара и практичара, може бити пут долажења до такве истине (574). Доводећи у питање структуралистичке и рационалистичке аргументе који се тичу чисто инструменталне природе институција, наведени приступ тврди, да је оно што је „унутар” институција (за разлику од онога што је споља у односу на њих, на „државном” или „системском” нивоу), важно за утврђивање разлога и начина на који се дешавају и одвијају одређене промене, односно институције не служе само државним интересима, већ их оне могу и обликовати (Faleg, 2011). Важни унутрашњи фактори јесу знања и идеје, који такође могу послужити

као покретачи институционалних или политичких промена (Haas 1990; RisseKappen 1994), те стога, Питер и Ернст (P. Haas and E. Haas 2002) изражавају уверење да прагматични конструктивизам пружа експанаторни оквир кроз који се овај процес може разумети, као и методолошке смернице према којима се исти може спроводити. Дакле, у основи свега лежи дубока посвећеност претпоставци да научна сазнања могу допринети социјалном/колективном учењу, што заузврат може утицати на јасније дефинисање јавног интереса, трансформисати политички живот (E. Haas 1975) и у крајњем, утицати на начин на који се дефинишу интереси држава (E. Haas 1990). Осим што је парадигма прагматичног конструктивизма у супротности са одвајањем актера од света, традиционалних позитивистичких и рационалистичких научних приступа, који узимају објективне представе света као описна полазишта (Nørreklit, Raffnsøe-Møller, and Mitchell 2016), посебна погодност овог приступа за разматрање улоге ЕЗ у контроли нуклеарног наоружања, огледа се и у томе, што прагматични конструктивизам пружа оквир за праћење процеса колективног учења, који не би био могућ са неолибералним, неореалистичким или чак стандардним конструктивистичким приступима (P. Haas and E. Haas 2002).

ЕПИСТЕМИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ И ПИТАЊА БЕЗБЕДНОСТИ

Како су се након краја Другог светског рата, вредности и очекивања од рата и мира, променили кроз комбинацију учења, модернизације, технолошких промена и растуће безбедносне међузависности, која је подстакла поједине владе да промене начин на који унапређују своју моћ и утицај (Adler 1991), то је очигледно отворило простор за могући уплив и улогу „алтернативних” актера и нових начина деловања у том процесу. Наиме, ове промене посебно добијају на значају у текућим турбулентним безбедносним и политичким процесима, на националном, међународном, али и глобалном нивоу, а које карактерише динамичност, променљивост и све већа неизвесност, те постаје јасно да без заједничког деловања низа субјеката и константног прилагођавања новим претњама,

није могуће решавање сложених проблема, које намећу глобална међузависност и повезаност. Стога, у суочавању са изазовима у процесу одлучивања, све већу вредност добијају добра информисаност, обавештеност, знање, компетентност, али и могућност предвиђања, те тако ЕЗ постају све чешће коришћен концепт, како у тематизовању низа безбедносних проблема, тако и разматрању њиховог стварног потенцијала за унапређење безбедносне теорије и праксе. Наиме, значај ЕЗ се најпре огледа у томе што, делујући као носиоци знања и иновација у процесу доношења одлука, подстичу да се и безбедносне институције развијају у складу са процесом „епистемичког учења” (Faleg 2011). Такав утицај се заснива на претпоставци да су уз традиционалне институције и интересе, појединци и недржавне организације, такође важни у политичком одлучивању и обликовању нових пракси, да су политички одлучиоци отворени за нове идеје или нове представе постојећих идеја (Jentry 2017), као и да, посебно у ситуацијама неизвесности, несигурности одлучивања и решавања комплексних проблема, препознају потенцијал ЕЗ, као извора корисних информација и релевантних знања (P. Naas 1992b). Штавише, према неким ауторима, једна од највећих „снага” ЕЗ, јесте њихова способност да одређено питање проблематизују као национални интерес, (Ikenberry 1992, 291-293). захваљујући стручности чланова заједнице у областима које су политички релевантне (Ikenberry 1992). Као најприсутнија питања у области безбедности у којима је примењиван концепт ЕЗ, могу се издвојити: *контрола нуклеарног наоружања* (Adler 1992; Wright 1997; Alcañiz 2004; Barth 2006; Mitchell et al. 2007; Christiansen and Plesch 2010; Kutchesfahani 2010; Roze 2016), *реформа сектора безбедности* (Sugden 2006; Faleg 2011; Phillipps 2018), шири спектар питања из области *европских интеграција и европске безбедносне политике* (Richardson 1996; Verdun 1999; Zito 2001; Howorth 2004; Radaelli 2009; Cross 2013, 2015; Schneiker 2016; Polman 2018; Kourtelis 2020), као и *еколошки проблеми и заштита животне средине* (P. Naas 1989, 1990, 1992a, 2016; Toke 1999; Gough and Shackley 2001; Dunlop 2014). Дакле, иако су улога и ефекти деловања ЕЗ изучавани у оквиру различитих безбедносних питања, сагледавање

свих постојећих тематизација, превазишло би циљ и домете рада, стога ће фокус бити на контроли наоружања, као једном од безбедносних проблема, где је примена концепта ЕЗ најзаступљенија.

ЕПИСТЕМИЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ОБЛАСТИ КОНТРОЛЕ НУКЛЕАРНОГ НАОРУЖАЊА

Идеја или покрет контроле нуклеарног наоружања развија се већ током Хладног рата, али и по његовом окончању, услед континуираног напретка технологије, постаје све значајније безбедносно питање, у чије се решавање укључује све шири круг актера, ван традиционално војних и политичких–цивилни стручњаци и научници из области међународних односа и безбедности, експертске групе и заједнице, националне, међународне, невладине и друге организације. Тако се може говорити и о ЕЗ у области контроле нуклеарног наоружања, које Адлер (Adler 1992, 12) дефинише као „неформална удружења научника и цивилних стратега, који су из интелектуалних, идеолошких и политичких разлога заступали идеју контроле наоружања, упркос свим међусобним разликама у питањима националне безбедности, укључујући и саму контролу наоружања.” Наиме, у својој студији Адлер (Adler 1992) анализира како су идеје америчке ЕЗ постепено преточене у политичка очекивања и проширене на СССР, формирањем совјетске мреже експерата, да би на крају добиле оличење у Споразуму о антибаллистичким ракетама (*Anti-Ballistic Missile Treaty–ABM*) из 1972. године. Како он истиче, ови експерти представљали су једну заједницу, иако су били „расути” свуда: по владиним институцијама, истраживачким организацијама и лабораторијама, профитним и непрофитним организацијама, универзитетским истраживачким центрима и независним истраживачким организацијама (нпр. *RAND, MIT, Harvard, Presidential Science Advisory Committee–PSAC*) (113-114). Таква „распршеност” била је важна, јер је њихова ефикасност зависила од њихове релативне аутономије од политичке моћи (упркос повезаности са политичким одлучиоцима), способности да се одвоје од актуелних притисака, да задрже

свој научни интегритет, ауторитет и иновативност (112). Чињеница да су Совјети развили технологију за лансирање Спутњика (*Спутник*) и интерконтиненталних балистичких ракета, повећала је америчку забринутост због могућег изненадног совјетског напада, што је заједно са неизвесношћу у погледу технолошких потенцијала и понашања противника, утицало на потрагу доносилаца одлука за саветима стручњака у вези са стратешким оружјем (Adler and P. Haas 1992). Стога, у овом случају можемо говорити о ЕЗ у области контроле нуклеарног наоружања, као заједници експерата из различитих дисциплина, који су кроз формалне и неформалне контакте и лична искуства изградили заједничка уверења, као и критеријуме ваљаности сопствених знања, а на основу којих су ширили своје идеје и допринели контроли нуклеарног наоружања, пружајући савете и стручну помоћ политичким одлучиоцима у ситуацијама кризе, неизвесности и несигурности. Иако је *АВМ* споразум престао да важи повлачењем САД-а, 2002. године, у новијој литератури све више се говори о могућем утицају ЕЗ у области војне вештачке интелигенције, у смислу контроле напредних система наоружања, по угледу на овај успешан пример (Maas 2019). Дакле и општи конструктивистички приступ нам објашњава да је понашање држава, посебно великих нуклеарних сила, обликовано идејама, представама и значењима (Simić 2002, 73), односно интерсубјективним схватањима и очекивањима, „расподелом знања”, који образују њихове концепције о себи и другима (Wendt 1992, 397), док се значај примене прагматичног конструктивизма огледа у поткрепљењу овог приступа и процесом колективног учења између ЕЗ и политичких структура, а потом и држава међусобно.

Још неки примери утицаја ЕЗ на креирање програма неширења нуклеарног оружја, јесу Бразилско–аргентинска агенција за одговорност и контролу нуклеарних материјала (*Agência Brasileiro–Argentina de Contabilidade e Controle De Materiais Nucleares–ABACC*), основана 1991. године, као један од најважнијих резултата неширења нуклеарног оружја у Аргентини и Бразилу и потврда њиховог ненуклеарног статуса (Kutchesfahani 2010, 25) и Програм заједничког смањења претњи (*Cooperative Threat ReductionCTR*), као интелектуални

и финансијски програм превасходно под вођством САД, којим је омогућена денуклеаризација Белорусије, Казахстана и Украјине (14). Епистемичка заједница која је основала *АВАСС* агенцију, институционализована је као Стални комитет за нуклеарна питања (*Permanent Committee on Nuclear Affairs—PCNA*), а састојала се од бразилских и аргентинских научника, техничких стручњака и државних службеника, међу којима су били представници националних комисија за нуклеарну енергију, спољнополитички аналитичари, представници министарстава спољних послова, академици и званичници надлежни за креирање нуклеарне политике (37). У позадини *CTR* програма, налазила се мрежа 11 америчких и руских експерата у области безбедности и одбране (159). Дакле, стручњаци укључени у креирање политика које стоје иза ових програма, чинили су „мрежу професионалаца из различитих дисциплина и професија” (Р. Наас 1992b, 3). Стога се може аргументовати да су експерти, који стоје иза креирања *АВАСС* агенције и *CTR* програма, чинили ЕЗ, не само због поседовања „политички релевантних знања и компетенција у одређеној области, заједничких норми и принципа, система уверења, критеријума ваљаности и политичког деловања”² (Р. Наас 1992b, 3), већ и зато што су обе ЕЗ настале у периодима неизвесности и несигурности, иако у различитим контекстима. У првом случају, оно што је произвело неизвесне околности, јесте незаштићеност нуклеарних објеката Аргентине и Бразила, док су САД и СССР/Русија били забринути у погледу контроле и безбедности совјетског нуклеарног оружја, које су након распада СССР—а наследиле Белорусија, Казахстан и Украјина (Kutchesfahani 2010).

Начини деловања и остварени домети ЕЗ у наведеним примерима, биће представљени применом „модела”

2 На пример, у случају агенције *АВАСС*, заједничке норме и принципи чланова ЕЗ, заснивали су се на уверењу да ће новонасталим републикама бити потребна америчка техничка и финансијска помоћ у демонтирању њиховог нуклеарног арсенала (Kutchesfahani 2010, 177), док је заједнички систем уверења изграђен на претпоставци да би, уколико совјетски нуклеарни арсенал који се налази изван Русије, не би био демонтиран, могло доћи до даљег ширења нуклеарног оружја, што би резултирало све небезбеднијим светом (178). Коначно, заједничко политичко деловање је било двојако. Прво, то је подразумевало денуклеаризацију Белорусије, Казахстана и Украјине, а потом предвиђање спречавања даљег ширења нуклеарног оружја (180).

механизма утицаја ЕЗ, који су развили Адлер и Хас (Adler and P. Naas 1992): 1) *policy innovation*—у случају ЕЗ, која је довела до потписивања *АВМ* споразума, иновативност заједнице се огледала у способности да обликује перцепцију лидера обе државе о међународној безбедности и државним интересима (уверавање да је у њиховом заједничком интересу да избегну нуклеарни рат), као и у постављању техничких стандарда и прописа за примену споразума (Adler and P. Naas 1992, 376). Епистемичка заједница која је стајала иза *АВАСС* агенције, користила је питања технолошке аутономије и дискриминаторне природе међународног режима неширења нуклеарног оружја, у обликовању аргентинске и бразилске нуклеарне политике, најпре у циљу изградње међусобног поверења, а потом успостављања режима билатералних нуклеарних инспекција (међусобних заштитних мера). На сличан начин, ЕЗ која је покренула *СТР* програм, апострофирала је претње међународној безбедности од даљег ширења нуклеарног оружја, како би уоквирила сам програм и подигла свест и интерес политичких актера за то питање (Kutchesfahani 2010, 42). Кључно за прихватање идеја и предлога ЕЗ и обликовање политичког дискурса у наведеним примерима, јесу уверљивост, поузданост и чврстина аргумената на којима се те идеје заснивају (P. Naas and E. Naas 2002). Тако су идеје и знање, као покретачи промена, омогућили утицај ЕЗ и дијалог са политичарима, што је даље водило приближавању тзв. консензуалној теорији истине, што је у овом случају сагласност у погледу контроле наоружања; 2) *policy diffusion*—први пример илуструје како је америчка ЕЗ успела да прошири своје концептуално разумевање контроле нуклеарног наоружања на СССР, стварајући широк спектар транснационалних веза између кључних институција две државе и заједничке идеје, на којима се темељи и каснија пракса контроле наоружања (Adler and P. Naas 1992, 14). Други пример указује да су стручњаци из ЕЗ често учествовали на периодичним састанцима на којима су размењивали информације, као и у расправама о природи режима билатералних инспекција (у случају *АВАСС* агенције) и природи програма техничке и финансијске помоћи постсовјетским републикама (у случају *СТР* програма)

(Kutchesfahani 2010, 114); 3) *policy selection*—у првом примеру, избор нових „образаца понашања” доносиоца одлука, заснивао се на способности ЕЗ да увери најпре амерички народ да су суперсиле обострано заинтересоване за избегавање нуклеарног рата и да тај интерес треба да буде симболично, политички и практично манифестован у *АВМ* споразуму (Adler 1992, 133). У случају *АВАСС* агенције, улога аргентинских представника била је посебно важна у погледу одабира режима билатералних инспекција, будући да су имали водећу улогу у успостављању заједничког нуклеарног партнерства, док је у случају *СТР* програма, повезивање експерата из ЕЗ и владиних званичника, имало кључну улогу у даљем одабиру политичких решења (Kutchesfahani 2010, 46). У овој фази се огледа значај интеракције чланова ЕЗ и креатора политике, посебно поверење политичких одлучилаца у релевантност идеја и предлога ЕЗ, на основу чега је било могуће правити избор између више опција; 4) *policy persistence*—америчко–совјетска ЕЗ утицала је на међународне политичке процесе и исходе обавезивањем садашњих и будућих доносилаца одлука на скуп концепата и значења који представљају ново тумачење стварности (Adler 1992, 106). То се, између осталог, огледа у утицају ЕЗ на оснивање државних агенција, као што је америчка Агенција за контролу наоружања и разоружање (*Arms Control and Disarmament Agency—ACDA*) и бројних невладиних и интересних група, у развијању и јачању нових подручја истраживања и развоја других активности контроле наоружања (Adler 1992, 141). Другим речима, политичка истрајност у идеји о контроли наоружања, огледа се у њеном даљем усавршавању, што управо илуструју примери *АВМ* споразума, а затим *СТР* програма, који показују да су ЕЗ имале утицаја у области нуклеарног разоружања САД и СССР/Русије и подстакле креирање одређених програма и усвајање споразума током и након Хладног рата, као својеврстан наставак добре праксе. У случају *АВАСС* агенције, истрајност у спровођењу успостављене политике, огледа се у континуираном спровођењу режима билатералних инспекција, као и интегрисању Аргентине и Бразила у режим неширења нуклеарног оружја, потписивањем споразума са Међународном агенцијом за атомску енергију (*International*

Atomic Energy Agency IAEA), Споразума о неширењу нуклеарног оружја (*Non-Proliferation Treaty-NPT*) и других билатералних и међународних споразума у овој области (Kutchesfahani 2010, 47). У случају *CTR* програма, истрајност у политици и идејама се огледа у чињеници да су САД и Русија до 1994. године водиле преговоре са Белорусијом, Казахстаном и Украјином о денуклеаризацији, те су оне уништиле стратешко нуклеарно оружје на својој територији, а тактичко вратиле у Русију (Novičić 2005, 509).

Дакле, у светлу прагматичног конструктивизма, делотворност контроле нуклеарног наоружања, заснована је на интегрисаности четири димензије стварности у односу „актер-свет” (у овом случају ЕЗ–државе/међународна заједница): *чињенице* (превасходно хибридне чињенице о негативним последицама даље пролиферације нуклеарног оружја, базиране на grubим чињеницама о разорности нуклеарног оружја, функционисању технологије, односу снага међу државама и сл., а на основу којих су извођени закључци у домену друштвених чињеница, као што је корисност и нужност политике непролиферације), *могућности* (организационе и политичке могућности да ЕЗ делују на бази познавања ових чињеница и постојећих знања), *вредности* (вредности које чланови заједнице деле, изражене кроз њихове ставове, знања, стручност, идеје и иновативност у погледу контроле наоружања) и *комуникација* (комуникација и дељење знања и идеја међу члановима заједнице, као и комуникација са политичким одлучиоцима). Другим речима, „прагматична конструкција безбедносне стварности” у области контроле нуклеарног наоружања, огледа се у способности ЕЗ да доведу до релативно трајних промена у истој, најпре кроз промене у поимању те стварности, промене у институцијама, одлукама политичара и на крају, односима међу државама кроз наставак политике и праксе непролиферације, која је и данас на делу.

Треба нагласити да, осим доминантно присутног разматрања улоге ЕЗ у неширењу нуклеарног наоружања, оне подједнако могу утицати на политику пролиферације нуклеарног наоружања, што је пак, мање присутна тема у литератури. Један од таквих примера, јесте случај Индије, где су научници из две организације *Tata Institute for Fundamental*

Research (TIFR) и *Bhabha Atomic Research Centre (BARC)*, чинили ЕЗ, која је имала важну улогу у формулисању владине политике о нуклеарним питањима (Roze 2016). Уз подршку индијске Комисије за атомску енергију, која поседује монопол над нуклеарним ресурсима и истраживањима у Индији, ова ЕЗ је у значајној мери контролисала техничку праксу и целокупну стратегију индијских нуклеарних амбиција и тиме суштински допринела развијању индијског нуклеарног програма (52–53). Дакле, у оба случаја (улоге ЕЗ и у пролиферацији и непролиферацији нуклеарног наоружања), потврђује се премиса прагматичног конструктивизма, да „што је неко питање у већој мери зависно од техничких знања и информација, већа је вероватноћа да ће ЕЗ остварити утицај у тој области” (Р. Naas and Е. Naas 2002, 592). Истовремено, посебно овај пример показује да институције (нарочито политичке), нису само бирократске, отуђене и инструментализоване, већ да могу бити и отворене за уплив стручности, знања и идеја, што у целини може утицати на обликовање безбедносне праксе у одређеном домену.

Ако узмемо у обзир да су данас, осим државе, за безбедност значајни и многи други субјекти који делују на унутрашњој, али и на међународној сцени попут појединаца, друштвених и приватних колектива, невладиних организација, међународних организација (тзв. недржавни, субнационални и транснационални актери) (Кековић и Димитријевић 2017), ЕЗ се могу посматрати као својеврсни субјекти безбедности. Наиме, иако сам концепт може деловати као флуидан и апстрактан, јер ЕЗ окупљају стручњаке из различитих институција, најчешће невладиних организација и независних истраживачких центара (који се иначе убрајају у недржавне субјекте безбедности), а не морају нужно бити институционализоване, већ се њихов легитимитет више заснива на кредибилности, стручности и знању које поседују чланови ЕЗ, евидентно је, да управо на том основу, лежи њихов делатни потенцијал, могућност утицаја на промене и процесе у области безбедности, па и креирање одређених политика. Управо примери контроле нуклеарног наоружања, показују да државе, као традиционални субјекти или провајдери безбедности, скоро да не могу осигурати

тзв. нуклеарну безбедност, без утицаја других актера, међу којима су ЕЗ имале значајну улогу, не само покретањем идеја и програма, већ и утицањем на дефинисање националних интереса држава. Њихов субјективитет/актерство, конкретно у овој области, посебно добија на значају, ако имамо у виду да је реч о питањима „високе политике”, чије се адекватно решавање непосредно одражава на међународну безбедност у целини.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА–КРИТИКА КОНЦЕПТА ЕПИСТЕМИЧКИХ ЗАЈЕДНИЦА

Иако плодно коришћен и изучаван у бројним областима, концепт ЕЗ, као релативно нов, има и својих недостатака, те ће у овом делу, као сумарној анализи исхода истраживања, бити изложене основне критике концепта, али и могући правци његовог даљег развијања и унапређења и предности концепта у изучавању контроле нуклеарног наоружања. Почетни проблем јесу терминолошке нејасноће, јер се сам појам ЕЗ преплиће са другим сличним појмовима, а често се и поистовећују.(Petek 2006, 93; Wenger 1999). Једна од кључних критика, пак, односи се на питање независног утицаја ЕЗ (Sebenius 1992; Drake and Nicolaïdis 1992; Risse-Kappen 1994; Baark and Strahl 1995; Kutchesfahani 2010; Dunlop 2017). Наиме, с обзиром да за остваривање утицаја, ЕЗ морају имати приступ политичким одлучиоцима, поставља се питање како да политички непристрасно и независно делују, ако поједине ЕЗ и саме укључују политичке представнике. Раније наведени примери, показују да ЕЗ обично остварују успешан утицај на доносиоце одлука, онда када су и поједини политички представници чланови ЕЗ или када истакнути чланови ЕЗ истовремено заузимају високе положаје у политичким институцијама, што им омогућава директне и индиректне везе са доносиоцима одлука (Roze 2016, 51; Kutchesfahani 2010). Надаље, као битна слабост концепта наводи се питање операционализације/мерења утицаја ЕЗ³, односно,

---

3 Један од примера детаљнијег мерења утицаја ЕЗ, видети у: Mendelson, Sarah. 1993. “Internal battles and external wars: politics, learning, and the Soviet withdrawal from Afghanistan.” *World Politics* 45 (3): 327–360.

тешкоћа успостављања узрочне везе између деловања ЕЗ и стварне политичке промене (Sugden 2006; Kutchesfahani 2010). Један од механизма за расветљавање утицаја ЕЗ, био би разумевање њиховог утицаја као „узрочне везе између преференција ЕЗ у погледу жељеног и оствареног исхода (усвојене политике коју је ЕЗ предложила)” (Nagel 1975, 29). Питер Хас (P. Nass 1992b), сматра да је у утврђивању утицаја ЕЗ на доносиоце одлука, важно праћење активности ЕЗ у различитим временским периодима (34), односно праћење развоја примењене политике, почев од тренутка када је идеја зачета и завршетка, када је преточена у политику (Kutchesfahani 2010, 51). Питер (P. Nass 1992b) додаје да темељна студија утицаја ЕЗ, захтева и компаративне студије земаља и организација у којима су неке ЕЗ биле активне и оних у којима нису, као и анализу владиних политика и пракси, током, пре и после активног деловања ЕЗ, како би се утврдило настајање и постојаност утицаја. Једна од критика односи се и на преиспитивање повезаности научног знања и моћи ЕЗ, односно тражења објашњења шта је то што научно и стручно знање чини тако утицајним (Finnemore 1994; Litfin 1995; Lidskog and Sundqvist 2002). Један од одговора на ту критику јесте, да само знање можда није толико ефикасно да утиче на доносиоце одлука, већ знање заједно са приступом доносиоцима одлука (Kutchesfahani 2010). Као и концепт ЕЗ и прагматични конструктивизам је релативно нова парадигма, те самим тим има своја ограничења, али и потенцијал за даљим методолошким и концептуалним развојем и емпиријским проучавањем различитих пракси (Nørreklit, Raffnsøe-Møller, and Mitchell 2016). Ипак, треба указати и на компаративне предности примене концепта ЕЗ у проучавању контроле нуклеарног наоружања: 1) омогућава нам да схватимо зашто је сарадња суперсила уопште конципирана путем контроле наоружања; 2) указује на чињеницу да у обликовању међународне агенде, кључну улогу имају различита тумачења националних интереса појединачних држава; 3) ставља фокус на утицај научног знања на процесе међународне сарадње; 4) показује да се државе „социјализују”, не само због структурних ограничења, већ и због међусобног разумевања света (Adler 1992). Из операционализације ЕЗ у

области контроле нуклеарног наоружања и идентификованог потенцијала истих, да на бази знања, идеја и иновација, обликују и мењају безбедносне праксе и политике, прозилази и закључак о могућности посматрања ЕЗ у области безбедности као специфичних субјеката безбедности. Стога се претпоставља, да ће пример успешног деловања ЕЗ у области контроле нуклеарног наоружања, подстаћи развој и деловање ЕЗ и на другим пољима, јер је за комплексну област каква је безбедност, важно да о бројним националним, међународним и глобалним питањима, поред доминантних политичких актера, одлучују и научници, истраживачи, експерти и њихове заједнице. Истовремено, очекује се да ће овај рад, применом концепта ЕЗ на конкретан безбедносни проблем, подстаћи даље теоријско изучавање и унапређење аналитичке вредности концепта, како кроз примену у области безбедности, тако и шире.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Adler, Emanuel. 1991. "Cognitive evolution: a dynamic approach for the study of international relations and their progress." In *Progress in Postwar International Relations*, eds. Emanuel Adler and Beverly Crawford, 4387. New York: Columbia University Press.
- Adler, Emanuel. 1992. "The emergence of cooperation: national epistemic communities and the international evolution of the idea of nuclear arms control." *International organization*, 46 (1): 101–145.
- Adler, Emanuel. 1997. "Imagined (security) communities: cognitive regions in international relations." *Millennium* 26 (2): 249–277. doi: <https://doi.org/10.1177/03058298970260021101>.
- Adler, Emanuel. 2005. *Communitarian international relations: the epistemic foundations of international relations*. New York: Routledge.
- Adler, Emanuel. 2008. "The spread of security communities: communities of practice, self-restraint and NATO's Post-Cold War Transformation." *European journal of*

- international relations* 14 (2): 195–230. doi: <https://doi.org/10.1177/1354066108089241>.
- Adler, Emanuel, and Peter M. Haas. 1992. "Conclusion: Epistemic Communities, World Order and the Creation of a Reflective Research Program." In *Knowledge, power, and international policy coordination*, ed. Peter M. Haas, 367–390. Columbia: University of South Carolina Press.
- Adler, Emanuel, Michael Barnett, and Steve Smith, eds. 1998. *Security communities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alcañiz, Isabella. 2004. "Ideas, Epistemic Communities and Regional Integration: Splitting the Atom in Argentina and Brazil." PhD diss. Northwestern University.
- Baark, Erik, and Joseph Strahl. 1995. "The Response of International Organizations to the Environmental Challenge: The Case of the United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)." *Development and Change* 26 (3): 441–468. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1995.tb00561.x>.
- Barth, Kai-Henrik. 2006. "Catalysts of Change: Scientists as Transnational Arms Control Advocates in the 1980s." *Osiris* 21 (1): 182–206. doi: 10.1086/507141.
- Christiansen, Poul-Erik, and Dan Plesch. 2010. "Disarmament Education and Epistemic Communities: A Weapons of Mass Destruction-Free Zone in the Middle East." *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics, and Culture* 16 (3/4): 57–66.
- Cross, Mai'A Davis K. 2013. "The military dimension of European security: an epistemic community approach." *Millennium* 42 (1): 45–64. doi: <https://doi.org/10.1177/0305829813497821>.
- Cross, Mai'ADavis K. 2015. "The limits of epistemic communities: EU security agencies." *Politics and Governance* 3 (1): 90–100. doi: <http://dx.doi.org/10.17645/pag.v3i1.78>.
- Drake, William J. and Kalypso Nicolaïdis. 1992. "Ideas, Interests, and Institutionalization: "trade in services" and the Uruguay Round." In *Knowledge, power and international*

- policy coordination*, ed. Peter M. Haas, 37–100. Columbia: University of South Carolina Press.
- Dunlop, Claire A. 2014. "The possible experts: how epistemic communities negotiate barriers to knowledge use in ecosystems services policy." *Environment and Planning C: Government and Policy* 32 (2): 208–228. doi: <https://doi.org/10.1068/c13192j>.
- Dunlop, Claire A. 2017. "The irony of epistemic learning: Epistemic communities, policy learning and the case of Europe's hormones saga." *Policy and Society* 36 (2): 215–232. doi: <https://doi.org/10.1080/14494035.2017.1322260>.
- Faleg, Giovanni. 2011. "Evolution through learning? Epistemic communities and the emergence of Security Sector Reform (SSR) in European security cooperation." Paper presented at the Twelfth biennial international conference, Panel Session Three—The EU's Common Security and Defence Policy, March 3–5, Boston, Massachusetts.
- Finnemore, Martha. 1994. "International Organizations as Teachers of Norms: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and Science Policy." *International Organization* 47 (4): 565–597.
- Gordon, Mordechai. 2009. "Toward a pragmatic discourse of constructivism: Reflections on lessons from practice." *Educational studies* 45 (1): 39–58. doi: <https://doi.org/10.1080/00131940802546894>.
- Gough, Clair, and Simon Shackley. 2001. "The respectable politics of climate change: the epistemic communities and NGOs." *International affairs* 77 (2): 329–346. doi: <https://doi.org/10.1111/1468-2346.00195>.
- Guzzini, Stefano. 2000. "A Reconstruction of Constructivism in International Relations." *European Journal of International Relations* 6 (2): 147–182. doi: <https://doi.org/10.1177/1354066100006002001>.
- Haas, Ernst B. 1975. "Is there a Hole in the Whole? Knowledge, Technology, Interdependence and the Construction of International Regimes." *International Organization*, 29 (3): 827–876.

- Haas, Ernst B. 1990. *When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations*. Berkeley: University of California Press.
- Haas, Ernst B. 2004. "Introduction: institutionalism or constructivism?" In *The Uniting of Europe*. South Bend, Indiana: Notre Dame Press.
- Haas, Peter M. 1989. "Do Regimes Matter? Epistemic Community and Mediterranean Pollution Control". *International Organization* 46 (1): 377–403.
- Haas, Peter M. 1990. *Saving the Mediterranean: The politics of international environmental cooperation*. US: Columbia University Press.
- Haas, Peter M. 1992a. "Banning Chlorofluorocarbons: Epistemic Community Efforts to Protect Stratospheric Ozone." In *Knowledge, power, and international policy coordination*, ed. Peter M. Haas, 187–224. Columbia: University of South Carolina Press.
- Haas, Peter M. 1992b. "Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination." In *Knowledge, power, and international policy coordination*, ed. Peter M. Haas, 1–35. Columbia: University of South Carolina Press.
- Haas, Peter M., ed. 1992c. *Knowledge, power, and international policy coordination*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Haas, Peter M. 2016. *Epistemic communities, constructivism and international environmental politics*. London: Routledge.
- Haas, Peter M., and Ernst B. Haas. 1995. "Learning to Learn: Improving International Governance." *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations* 1(3): 255–285. doi: <https://doi.org/10.1163/19426720->
- Haas, Peter M., and Ernst B. Haas. 2002. "Pragmatic constructivism and the study of international institutions." *Millennium* 31 (3): 573–601. <https://doi.org/10.1177/03058298020310031001>.
- Howorth, Jolyon. 2004. "Discourse, ideas, and epistemic communities in European security and defence policy." *West European Politics* 27 (2): 211–234. doi: <https://doi.org/>

g/10.1080/0140238042000214883.

- Ikenberry, John G. 1992. "A World Economy Restored: Expert Consensus and the Anglo-American Postwar Settlement." In *Knowledge, power, and international policy coordination*, ed. Peter M. Haas, 289–321. Columbia: University of South Carolina Press.
- Jentry, Corey. 2017. "The trouble with studying the troubles: how and why an epistemic community emerges." PhD diss. The London School of Economics and Political Science (LSE).
- Keković, Zoran, i Ivan Dimitrijević. 2017. *Sistemi bezbednosti sa sistemom bezbednosti Republike Srbije*. Beograd: Fakultet bezbednosti.
- Kourtelis, Christos. 2020. "The role of epistemic communities and expert knowledge in the European neighbourhood policy." *Journal of European Integration* 42 (6): 1–16. doi: <https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1739031>.
- Kutchesfahani, Sara Zahra. 2010. "Politics and the bomb: Exploring the role of epistemic communities in nuclear non-proliferation outcomes." PhD diss. UCL–University College London, Department of Political Science.
- Lidskog, Rolf and Göran Sundqvist. 2002. "The Role of Science in Environmental Regimes: The Case of LRTAP." *European Journal of International Relations* 8 (1): 77–101. doi: <https://doi.org/10.1177/1354066102008001003>.
- Litfin, Karen T. 1995. "Framing Science: Precautionary Discourse and the Ozone Treaties." *Millennium Journal of International Studies* 24 (2): 251–277. doi: <https://doi.org/10.1177/03058298950240020501>.
- Maas, Matthijs M. 2019. "How viable is international arms control for military artificial intelligence? Three lessons from nuclear weapons." *Contemporary Security Policy* 40 (3): 285–311. doi: <https://doi.org/10.1080/13523260.2019.1576464>.
- Mendelson, Sarah. 1993. "Internal battles and external wars: politics, learning, and the Soviet withdrawal from Afghanistan." *World Politics* 45 (3): 327–360. <https://doi.org/10.2307/2950722>.

- Mitchell, Neil J., Kerry G. Herron, Hank C. Jenkins-Smith, and Guy D. Whitten. 2007. "Elite beliefs, epistemic communities and the Atlantic divide: scientists' nuclear policy preferences in the United States and European Union." *British Journal of Political Science* 37 (4): 753–764. doi: 10.1017/S0007123407000403.
- Nagel, Jack H. 1975. *The Descriptive Analysis of Power*. London: Yale University Press.
- Novičić, Žaklina. 2005. „Nuklearno oružje u međunarodnoj politici.” *Međunarodna politika* 57 (4): 505–528.
- Nørreklit, Hanne, ed. 2017. *A philosophy of management accounting: A pragmatic constructivist approach*. New York: Routledge.
- Nørreklit, Hanne, Morten Raffnsøe-Møller, and Falconer Mitchell. 2016. "A pragmatic constructivist approach to accounting practice and research." *Qualitative Research in Accounting & Management* 13 (3): 266277.
- Perkins, David. 1999. "The many faces of constructivism." *Educational leadership* 57 (3): 6–11.
- Petek, Ana. 2006. „Proces odlučivanja u Evropskoj Uniji: analiza policy mreža.” *Politička misao* 43 (4): 85–104.
- Phillipps, Jacob. 2018. "The role of epistemic communities: Local think tanks, international practitioners and security sector reform in Kosovo." *Southeast European and Black Sea Studies* 18 (2): 281–299. doi: <https://doi.org/10.1080/14683857.2018.1474553>.
- Polman, Daniel. 2018. "Learning from practical experience: implementation epistemic communities in the European Union", In *Learning in Public Policy: Analysis, Modes and Outcomes*, eds. Claire A. Dunlop, Claudio M. Radaelli and Philipp Trein, 123–144. Basingstoke: Palgrave.
- Radaelli, Claudio M. 2009. "Measuring policy learning: regulatory impact assessment in Europe." *Journal of European Public Policy* 16 (8): 1145–1164. doi: <https://doi.org/10.1080/13501760903332647>.

- Radić-Milosavljević, Ivana. 2016. „Uloga neofunkcionalizma u razumevanju savremene evropske integracije.” U *Zbornik najboljih master radova o Evropskoj uniji*, 51–67, Beograd: Informacioni centar EU.
- Richardson, Jeremy. 1996. “Policy-making in the EU. Interests, ideas, and garbage cans of primeval soup.” In *European Union: Power and Policymaking*, ed. Jeremy Richardson, 3–31. Abingdon: Routledge.
- Risse-Kappen, Thomas. 1994. “Ideas Do Not Float Freely: Transnational Coalitions, Domestic Structures, and the End of the Cold War.” *International Organization* 48 (2): 185–214.
- Roze, David Ayar. 2016. ”Epistemic Communities and Proliferation: The Implications of Nuclear Knowledge.” Master’s Thesis. City College of New York: Colin Powell school for civic and global leadership.
- Ruggie, John Gerard. 1975. ”International responses to technology: concepts and trends.” *International organization* 29 (3): 557–583.
- Ruggie, John Gerard, Peter J. Katzenstein, Robert O. Keohane, and Philippe C. Schmitter. 2005. ”Transformations in world politics: The intellectual contributions of Ernst B. Haas.” *Annual Review of Political Science* 8 (2005): 271–296. doi: <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.8.082103.104843>.
- Schneiker, Andrea. 2016. *Humanitarian NGOs, (in) security and identity: Epistemic communities and security governance*. London: Routledge.
- Sebenius, James K. 1992. ”Challenging Conventional Explanations of International Cooperation: Negotiation Analysis and the Case of Epistemic Communities.” In *Knowledge, power and international policy coordination*, ed. Peter M. Haas, 323–365. Columbia: University of South Carolina Press.
- Simić, Dragan R. 2002. *Nauka o bezbednosti: savremeni pristupi bezbednosti*. Beograd: Fakultet političkih nauka.

- Sugden, Jennifer. 2006. "Security sector reform: The role of epistemic communities in the UK." *Journal of Security Sector Management* 4 (4): 1–20.
- Toke, Dave. 1999. "Epistemic communities and environmental groups." *Politics* 19 (2): 97–102. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9256.00091>.
- Verdun, Amy. 1999. "The role of the Delors Committee in the creation of EMU: an epistemic community?" *Journal of European Public Policy* 6 (2): 308–328. doi: <https://doi.org/10.1080/135017699343739>.
- Wendt, Alexander. 1992. "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46 (2): 391–425.
- Wenger, Etienne. 1999. *Communities of Practice: Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wright, Kevin. 1997. *Knowledge and Expertise in European Conventional Arms Control Negotiations: An Epistemic Community?* UK: University of Essex.
- Zito, Anthony R. 2001. "Epistemic Communities, Collective Entrepreneurship and European Integration." *Journal of European Public Policy* 8 (4): 585–603. doi: <https://doi.org/10.1080/13501760110064401>.

Sladana Curcic

**EPISTEMIC COMMUNITIES IN THE FIELD OF
NUCLEAR ARMS CONTROL AS SUBJECTS OF
SECURITY**

Resume

The paper deals with the application of the concept of epistemic communities in the field of security, with an aim to identify epistemic communities in the field of nuclear arms control, to point out the practical implications of their activity and also to examine the analytical value of the concept. On the basis of pragmatic constructivism, as a theoretical framework of the paper, the active potential of epistemic communities as security actors is pointed out, as well as their transformative roles as generators of practical-political changes. Speaking more broadly, from the point of view of a comprehensive approach to security, expanding the range of security problems, their complication and permeation, implies the active role of new and more numerous actors, i.e. subjects of security, but also the multiplication of objects of protection, so epistemic communities, as a synthesis of civil society organizations, scientific institutes, independent experts, university representatives and academics, can be seen as specific security actors. Their subjectivity, specifically in this area, especially gains in importance, bearing in mind that security issues are issues of "high politics", which adequate solving directly reflects on international security as a whole. Although the concept of epistemic communities has its shortcomings and certainly requires further elaboration, the operationalization of the concept in the field of nuclear arms control, indicates the theoretical potential of the concept, but also the real potential of epistemic communities, since for a complex field such as security, it is important that on numerous national, international and global issues, decide scientists, researchers, experts and their communities, in addition to the dominant political actors. So, the author concludes that, following the successful example of nuclear arms control, epistemic communities can develop and improve security policies and practices by dealing

with other security issues. Therefore, in the theoretical sense, the relevance of the research is reflected in the thematization of security epistemic communities, through the specific application of the concept in the field of nuclear arms control, which also encourages further elaboration of the concept, especially in the field of security.

Keywords: epistemic communities, nuclear arms control, pragmatic constructivism, security subjects, security, ideas, knowledge.

---

* Овај рад је примљен 10. септембра 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 15. децембра 2021.године